

“Nəsimi Passion” əsəri

*O zirvədə qar buldu, bulud – qar
O zirvədə bulud – dar.
Əl eləsam, əlcək olan buludlar.
Əlim çatmaz, ünüm çatmaz...*

Məmməd Araz

Öz əqidəsində sarsılmaz olan Nəsimi ürəkdən gələn fikir və qənaətlərini təbliğ etmək üçün digər məsləkdaşlarından fərqli olaraq, güclü şair qələminə malik idi. O, öz yaradıcılığını dövrün vacib məsələləri ilə xalq azadlığı, insan səadəti, tərəqqi, sufizm, irfan ətrafında mövcud problemlərlə möhkəm bağlaya bilirdi.

İrfan haqqında yazıçı Sayman Aruz maraqlı fikir söyləyib: “Fiqhi islam və fəlsəfinin əksi olaraq Şərqi irfanı insan mərkəzlərin söykəyə biləcəyi nöqtə idi. Dinə söykənən fiqh və fəlsəfə özlərinin hazırladığı ölçü ilə uyğun gəlməyən hər bir fərdi günahkar, kafir və cəhənnəm sakini kimi təqdim edirdi. Ancaq irfan hər bir fərdin fəhmi və düşüncəsini həmin fərd üçün ölçü vahidi sayırdı”. (1)

Nəsimi təkcə Azərbaycan şeirinə deyil, bütün türkdilli xalqların poetik yaradıcılığına yeni bir istiqamət vermişdir.

Xüsusən qəzələ böyük şair tamamilə təzə fəlsəfi məzmun aşılamişdi. Firəngiz Əlizadə isə, ümumiyyətlə, Nəsimi poeziyasının özünü həyatın mürəkkəbliklərinə, ictimai varlığın ziddiyyətlərinə yönəlmişdi və əsərin ictimai-fəlsəfi ideyasını ön plana çəkmişdir.

Akademik Bəkir Nəbiyevin bu mövzuda çox maraqlı fikirləri var: “Nəsiminin qəzəlləri intahəsiz bədii zövq mənbəyi olmaqla yanaşı, həm də öz dövrünün çoxsahəli, dolğun biliklərini özündə əks etdirən qiymətli məlumatlar toplusudur.

1) Sayman Aruz. *İmadəddin Nəsimi düşüncələrinin şərhinə giriş olaraq. “Ədəbiyyat” qəzeti, 2 fevral 2019-cu il.*

Məsələn, mən elə bilirəm ki, şairin “Həsət yaş hər ləhzə qılır bəzminizi saz, Bu pərdədə bir yar biza olmadı dəmsaz” mətləli

qəzəli Azərbaycan və bütövlükdə Yaxın Şərq musiqisinin, özəlliklə muğamların tarixini tədqiq edən alimlər üçün çox qiymətli material verir. Bu qəzələ klassik muğamlar incələnilir, onların gözəlliyi, təsir gücü vəsf olunur”. (2)

Bildiyimiz kimi, “Passion”, yəni “İztirablar” əsərinin öhdəsindən Firəngiz Əlizadə böyük bacarıqla gəlmişdi. Könül Nəsirova “Üsyankar Nəsimi ruhunun musiqidə təəcəssümü” (“Respublika”, 2 fevral 2018) məqaləsində yazır: “Lakin Avropa musiqi mədəniyyətinin bu qədim janrını bəstəkar sələflərindən fərqli olaraq, özünəməxsus bir şəkildə təəcəssüm etdirir, bu günün mənəvi tələblərinə cavab verən gözəl sənət nümunəsi yaradır”. (3)



F.Əlizadə yüksək sənətkarlıqla Şərqi mütəşəkkil baxışlarını, ilahi hislərini özündə cəmləşdirən Nəsimi obrazına, onun dünyasına müraciət edir.

“Nəsimi Passion” əsərində bu gün hansı problemləri qoymaq mümkündür? Müxtəlif, o cümlədən, polifonik harmoniyanın istifadəsi, yəni müstəqil xətlərin birləşməsi nəticəsində maraqlı blokkordların yaranması; Diatonika və xromatikanın uzlaşması nəticəsində poliakkordikanın üzə çıxması.

Kompozisiyanın musiqi tematizmini aşağıdakı kateqoriyalara şərti bölmək olar: a) muğam tematizmi; b) klassik Avropa üslubunda yazılan musiqi materialı; c) aydın xoral üslubunda bəstələnən musiqi (bu tematizm qadınların xorunda, sözün əsl mənasında, ilahilər obrazı yaradır); d) kədərli tematizm isə ekspressiyanın ən yüksək zirvəsini təcəssüm edir (olduqca dramatik xarakterli tematizmdir).

Bu əsərdə faktura homofon – harmonik və polifonikdir. Qarışq fakturani qeyd etməliyik. Bəstəkar hissələri qafıl olaraq bir-birinə qarşı qoyur ("фактурные переключения"). Bu termin Marina Skrebovaya məxsusdur.

Tembr sahəsində bəstəkarın yenilikləri, tapıntıları, axtarışları həmişə dinləyiciləri cəlb edir. Həmçinin bu əsərdə modallığa yeni baxış hiss olunur.

2) Bakir Nəbiyev. Nəsimi kalamının işığında. Bakı, 2009, s. 49-50.

3) Könül Nəsirova. Üsyankar Nəsimi ruhunun musiqidə təcəssümü. "Respublika" qəz., 2 fevral 2018-ci il.

Tanınmış musiqişünas T.Baranova yazır: "Müasirliyi uzaq keçmişimizlə birləşdirən modallıq elə bir faktordur ki, onu tədqiq edərkən biz bu günümüzün incəsənətini daha dərindən öyrənirik". O, həmçinin qeyd edir ki, "XIX – XX əsrlərdə Qərbi Avropada yaranan neomodallıq, ümumiyyətlə, bir çox müasir bəstəkarların yaradıcılığına təsir etmişdir". (4)

Əsərin ritmik dili çox zəngin və mürəkkəbdir. Muğam tematizmini səciyyələndirən ən xırda ritmik ölçülər (tez-tez dəyişən ölçülər, sinkopalar, güclü payın yayılması və s.) lirik bölmələrdə öz əksini tapır. Sonuncu dəfə kompozisiyanı eşidərkən musiqinin quruluşunda bir

prinsipləri, texniki üsulları və artıq ənənəyə çevrilmiş bədii qanunları ehtiva edir. Ənənənin həmişə fəal inkişafdakı bir nəzəri kateqoriya olması dahi bəstəkarı İ.Stravinskinin dəyərli sözlərində, çıxışlarında öz əksini tapmışdır: "Ənənələrə riayət etmək – onları inkişaf etdirmək deməkdir... Ənənələr davam edən din reallığını nəzərdə tutur. Onlar nəsilən-nəslə keçən qiymətli bir miras kimidir – məhz bu şərtlə qəbul edərsən ki, gələcək nəslə ötürməmişdən əvvəl zənginləşdirənsən". (5)

4) Т.Б.Баранова. Переход от модальности к тональной системе в западноевропейской музыке XVI–XVII веков. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата искусствоведения Москва, 1981, с. 24, 25.

5) И.Ф.Стравинский. Статьи и материалы (Составитель Л.С.Дьячкова) – М.: Сов.композитор, 1973, с. 400.

Fikrimizcə, F.Əlizadənin əsəri muğamın modeli üzərində qurulur. Muğamdakı intonasıya inkişafının məntiqini müəyyən edən əlamətlər bəstəkar təfsirində yeni keyfiyyətdə təqdim olunur.

Həmçinin "Nəsimi Passion" kompozisiyasını Fıraqiz Əlizadə bir çox janrların xüsusiyyətləri ilə zənginləşdirir. Bu fikir Könül xanım məxsusdur. (6)

F.Əlizadənin bu kompozisiyası ilə əlaqədar daha hansı problemləri qoymaq olar: "ənənə və müasirlik", "ənənə və novatorluq", "ənənə və varislik".

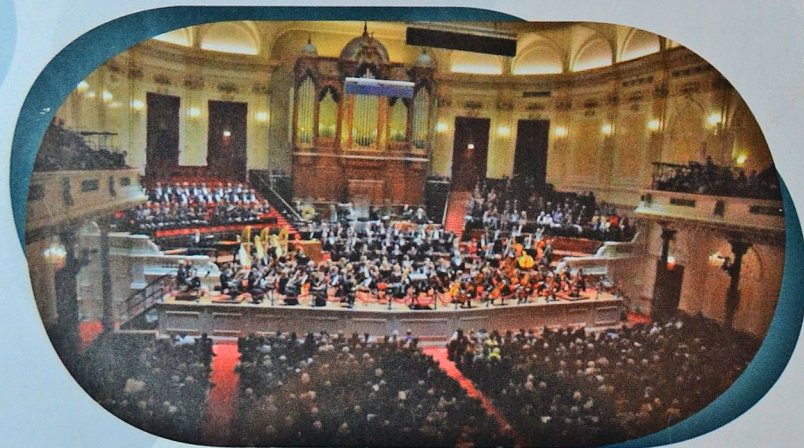
Ənənə ən çox işlədilan sözlərdən biri kimi leksikonumuza daxil olub. Bu məfhum son dərəcə geniş və çoxcəhətli mənə daşıyır. Burada dahi şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin sözlərini yada salaçaq: "Ənənə kökə sədəqətdir. Ağacın varlığı üçün kök nə qədər vacibdirsə, sənət üçün də ənənə bir o qədər gərəklidir. Bəs onda novatorluq nədir? Mən novatorluğu kökə bağlanıb, torpaqdan qidalanıb yeni, təkrarsız şaxələnən, budaqlar atmaqda görürəm". (7)

Bəli, Bəxtiyar müəllim ədəbi nəsilərin əlaqəsini bu simvolun müstəvisində görürdü.

Düşünürük ki, ənənələrə riayət – onları dinamik şəkildə inkişaf etdirmək deməkdir!

6) Qeyd olunmuş mənbə.

7) Sitat bu mənbədən götürülüb. Bax: Rüstəm Kamal. Güzgü günü // Həqiqət ağacı. Bakı: "Çaşıoğlu", 2017, s. 181. ♦



xüsusiyyəti aşkar etdim: bölmələri müqayisə edərək kontrastlıq gördüm. Lakin bunları birləşdirən müəyyən bir intonasıya, müəyyən bir ritmik fiqur var. Belə formaya "kontrastno sostavnaya forma" deyilir. Bu termini, daha doğrusu, yeni musiqi formasını yaradan böyük alim – musiqişünas V.V.Protopopovdur.

Ümumiyyətlə, bu kompozisiyada müasir musiqinin bütün

İmruz Əfəndiyeva,
professor,
sənətsünaslıq doktoru,
Əməkdar incəsənət xadimi